

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Projekts “Nacionāla un starptautiska mēroga pasākumu īstenošana izglītojamo talantu attīstībai”
Nr. 8.3.2.1./16/I/002

Kā identificēt bērna kreativitātes potenciālu?

Kas ir kreativitāte?

Kreativitāte nav vienkāršs un viopusējs koncepts, bet gan komplekss konstrukts ar daudzveidīgām komponentēm, no kurām visas nav tieši vai netieši “izmērāmas”, tomēr radošo darbību datu kvantitatīva un kvalitatīva apkopošana un novērtēšana ir iespējama. Kreativitāte ir spēja iztēloties, radīt oriģinālas, neparastas idejas un realizēt tās darbībā, tieksme radīt jaunus produktus (mākslas darbus, atziņas u.c.). Kreativitātes attīstības līmenis sniedz iespēju prognozēt cilvēka sasniegumus konkrētā talanta jomā.

K.Urbana "Kreativitātes komponentu modelis" (Urban, 2007) ir viena no jaunākajām kreativitātes teorijām. Modelis sastāv no sešiem savstarpēji saistītiem komponentiem, kas tiek raksturoti vides kontekstā trīs dimensijās: individuālajā, grupas vai tuvās vides, sabiedriskajā vai vēsturiskajā, vai globālajā dimensijā, parādot, ka vide var ietekmēt gan kreativitātes procesu, gan rezultātu. Galvenie seši kreativitātes komponenti tiek sadalīti divās grupās. Viena grupa ir kognitīvie komponenti: diverģentā domāšana un darbība, vispārējās zināšanas un domāšanas spējas, jomai specifiskās zināšanas un prasmes. Otra – personības komponenti: koncentrēšanās uz uzdevumu un apņemšanās to paveikt, motivācija un atvērtība, tolerance pret neskaidro.

Kreativitāte nozīmē jaunu nozīmju piešķiršanu parādībām, jaunas realitātes konstruēšanu jeb atšķirīgu risinājumu meklēšanu. Kreativitātes attīstīšana bērniem ir iespējama tikai tādā izglītības iestādē, kurā ievieš inovācijas, izrāda gatavību pārmaiņām, meklē jaunas perspektīvas. Kreativitāti veicinoša vide nenozīmē tikai divas “radošas” stundas nedēļā, bet visā izglītības vidē ir bērna kreativitāti veicinoši nosacījumi. Runa ir par nostājām, uzskatiem, modelētu rīcību, darbības kompetenci, kura “darbības spēles centrā izvirza neparedzamo” (Ebert, 1994). Tēlaini izsakoties, pedagogiem visu laiku jāseko kreativitātei cieši pa pēdām, vienlaikus saprotot, ka pamatā problēma slēpjas tajā, ka kreativitātei nav pagātnes, tā piecieš tagadni un dievina nākotni.

Vispopulārākā kreativitātes potenciāla attīstības pieeja ir diverģentās domāšanas spēju veicināšana. Diverģentā jeb sazarotā domāšana ir domāšanas process, kura laikā tiek maksimāli veicināta domu plūsmas sazarotā daļā, meklējot oriģinālas idejas vai risinājumus, tāds domāšanas process uzskatāms par nozīmīgu kreativitātes

attīstības komponentu. Diverģento domāšanu raksturo elaborācija, oriģinalitāte, plašas asociācijas, problēmu pārstrukturēšana un pārdefinēšana, fleksibilitāte, plūsmas fenomens, jūtīgums pret problēmu un jēgpilnām sakarībām, sensitivitāte un noteiktas personības iezīmes.

Kādi ir kreativitātes identificēšanas komponenti un indikatori?

Oriģinalitāte ir kreativitāti vislabāk raksturojošā pazīme un ietver spēju ģenerēt neparastas, atšķirīgas idejas, uzdrošināšanos būt atšķirīgam no citiem darbībā un paust atšķirīgu viedokli. Viena no oriģinalitātes iezīmēm ir problēmas redefinēšana, atrodot jaunus paternus/modeļus un attīstot idejas. Tā ir esošo zināšanu, atmiņas un paraugu izmantošana, lai radītu kaut ko jaunu, kā arī veco zināšanu un iemaņu pielietošana jaunā rakursā.

Plašas asociācijas un iztēlošanās spējas ietver neparastu, pat attālu asociāciju veidošanos, kas ataino objektu savstarpējās attiecības gan pēc satura (saskares, līdzības, kontrasta, veselā un daļas, cēloņa un sekas u.c.), gan pēc psihisko procesu līmeņa (jutekliskās un jēdzieniskās). Jo attālāka ir saistība starp asociāciju kombinācijām, jo radošāks ir domāšanas process vai tā rezultāts. (Mednick, 1962). Jūtīgums pret jēgpilnām sakarībām nodrošina jaunu ideju, lietu radīšanu un spēju paskatīties uz lietām no cita skatpunkta. Tas saistīts ar iztēli, kas veicina radošos procesus.

Problēmu risināšana ir neparastu risinājumu atrašana, problēmas aplūkošana no dažādiem skatpunktiem. Jūtīgums pret problēmu raksturo domāšanas aktivitāti, kas notiek pirms problēmas risināšanas un palīdz saskatīt problēmas.

Plūsma (eng. *flow*) ir spēja iegrimt radošajā procesā un piedzīvot prieku un gandarījumu. Cilvēks iesaistās „plūdamā”, ja sastop kādu izaicinājumu, kas nedaudz pārsniedz viņa spējas (Chiksenmihalyi, 1999, 2002).

Elastīgums domāšanā ir spēja mainīt sākotnējās idejas un ieceres, lai izpētītu citu risinājumu, kā arī spēja radīt daudzveidīgas, atšķirīgas idejas, kas nepieciešamas darbā un mācīšanās procesā. Elastīgums atspoguļo domāšanas kustīgumu, mobilitāti un gatavību pielietot dažādus analīzes līmeņus.

Komponenti	Indikatori
Oriģinalitāte	<ul style="list-style-type: none"> • Spēja ģenerēt neparastas, no citiem atšķirīgas idejas • Spēja uzdrošināties būt atšķirīgam no citiem
Plašas asociācijas un iztēlošanās spējas	<ul style="list-style-type: none"> • Spēja radīt attālas, neparastas asociācijas • Spēja meklēt vispārinātus un abstraktus problēmas formulējumus
Problēmu risināšana	<ul style="list-style-type: none"> • Spēja problēmu noskaidrot, definēt, pārdefinēt un atrast risinājumu • Spēja ieguldīt laiku un pūles jaunu atklāsmju, iespaidu un zināšanu iegūšanai • Spēja vadīt un ģenerēt problēmu risināšanai nepieciešamās idejas
Plūsma	<ul style="list-style-type: none"> • Spēja iegrimt radošajā procesā
Elastīgums domāšanā	<ul style="list-style-type: none"> • Spēja interesēties par jauno, nezināmo vai neskaidro • Spēja atteikties no sākotnējās idejas, lai atrastu citus risinājumus

Literatūra

1. Dai, D. Y., & Renzulli, J. S. (2008). Snowflakes, living systems, and the mystery of giftedness. *Gifted Child Quarterly*, 32, 114–130
2. Csikszentmihalyi, M. (1994). *The Evolving Self: A Psychology for the Third Millenium*. New York: Harpercollins.
3. Csikszentmihalyi, M.. (1996). *Creativity : Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: Harpercollins.
4. Csikszentmihalyi, M., & Robinson, R. E. (2014). Culture, time, and the development of talent. In *The systems model of creativity* (pp. 27–46). Netherlands: Springer.
5. Ebert II, E. S. (1994). The Cognitive Spiral: Creative Thinking and Cognitive Processing, *The Journal of Creative Behavior*. 28.4: 275- 290.
6. Kreativitātes psiholoģija.(2011). Sast. Bebre, R. Rīga: RPIVA
7. Mednic, S.A. (1962). The Associative basis of the creative process. *Psychological Review* 1962, Vol. 69, No. 3, 220-232
8. Mednick, S. A. (1958). An orientation to research in creativity. (Res. Memo. No. 2) Berkeley, Calif.: University of California, Institute of Personality Assessment and Research,.
9. Sternberg, R. J. and Lubart, T. I. (1999). The concept of creativity: Prospects and Paradigms. In R.J. Sternberg (ed.) *Handbook of Creativity*, pp. 3-16. London: Cambridge University Press.
10. Urban, K.K. (2004). *Kreativität - Herausforderung für Schule, Wissenschaft und Gesellschaft*. Münster: LIT Verlag.
11. Urban, K. K. (2004). Assessing creativity: The test for Creative Thinking - Drawing Production (TCT-DP). The concept, application, evaluation and international studies. *Psychology Science*, 46, 387–397.
12. Urban, K. K., & Jellen, H. G. (1995). *Test zum Schöpferischen DenkenZeichnerisch (TSD-Z)*. Frankfurt/Main, Germany: Swets
13. Weinert, F. (2000). *Lernen als Brücke zwischen hoher Begabung und exzellenter Leistung*. Salzburg: Vortrag Zweite internationale Salzburger Konferenz zu Begabungsfragen und Begabtenförderung.
14. Ziegler, A. & Heller, K. A. (2000). Conceptions of giftedness: A meta-theoretical perspective. In K. A. Heller, F. J. Mönks, R. Sternberg, & R. Subotnik (Eds.), *International handbook of research and development of giftedness and talent* (pp.3-22). Oxford, UK: Pergamon.
15. Чикесентмихайи Михай (1996) Креативность: Психология открытий и изобретений. Москва: Карьера Пресс ISBN 978-5-00074-049-1 , 978-5-904946-71-5